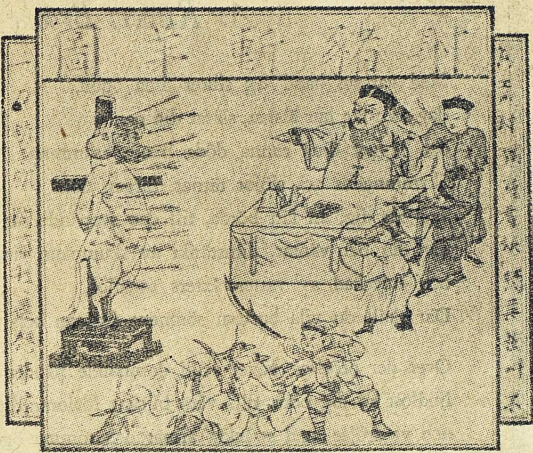

Herbert Tingsten:

Boxarupproret och belägringen i Peking

I högeragitationen före första världskriget hette det att "Sverige var inrutat som ett slaktdjur." Det var löst prat. Med fog kunde uttrycket däremot ha använts om det slutande 1800-talets Kina. Sedan årtionden hade de europeiska makterna, med Japan och i någon mån USA som senkomna konkurrenter, med våld eller hot förvärvat koncessioner i det väldiga, löst hopfogade och usest styrda landet eller underlagt sig områden som mera formellt än reellt lydde under kinesisk överhöghet; så hade delar av kinesiska Turkestan och Amurområdet gått till Ryssland, Burma till England, Indokina till Frankrike. Efter Japans seger över Kina 1895 syntes storslakten nära förestående. Nya järnvägskoncessioner och andra eftergifter framtvängades; Ryssland "arrenderade" Port Arthur, England, som redan hade Hongkong, fick på liknande villkor hamnstaden Weihai-wei, Tyskland tog Kiaochou med staden Tsingtao, Frankrike Kuangchou; till och med Italien höll sig framme. Ett arrende eller en koncession betraktades som ett slags option på en del av det mogna bytet; på kartor fanns intressesfärerna uttryckade. Som vanligt under imperialismens glanstid ansåg sig de stater vilkas direkta intressen i saken var obetydliga tvungna att vara med för att inte de andra skulle få hela rovet. De 350 miljoner kineser som styrdes av inhemska guvernörer eller vicekungar under vaga och växlande order från kejsarstaden Peking kunde tänkas inom kort bli uppdelade på de aktiva stormakterna, liksom redan skett med större delar av Afrika och Asien.

Den kinesiska statsledningens reaktioner i detta läge har beskri-

Till höger en bild av den kinesiska änkekejsarinnan vid tiden för boxarupproret. Ovan en av "boxarnas" propagandabilder mot de kristna. Den korsfäste Jesus framställs som ett svin. I förgrunden balsbuggs utlänningar som bär gethuvuden.

vits i en utmärkt översikt av Yngve Lorents i "Vår egen tids historia" och mera utförligt, på grundval av forskningar i kinesiska arkiv, skildrats av Chestef Tan i arbetet "The Boxer catastrophe" (Columbia University Press 1955). En riktning ville — delvis efter japanskt mönster — skapa ett modernt och starkt Kina genom reformer i undervisning och ämbetsutnämning, främjande av handel, industri, bergsbruk och trafik, närmare förbindelser med och, kan man väl tillägga, en viss imitaton av den västerländska civilisationen. Kejsaren syntes vunnit för denna linje, men blev — om också inte formellt — avsatt och internerad och ersattes av den konservativa änkekejsarinnan Tsi-hi, sedan årtionden under långa tider regimens verkliga ledare. Denna dam, några och sextio år gammal vid denna tid, hade tjänat sig upp från konkubin till härskarinna; det är vanligt att framhäva hennes list och klokhet men också hennes bottenlösa okunnighet i den politik som ligger utom ramen för intriger, kupper, mord och avrättningar. Kejsarinnan framträdde som traditionens väktare mot nyhetsmakeri och främlingskurtis. Ett stärkande av Kinas militära resurser var det enda moderna på hennes och hennes rådgivares program. Vid denna tid utbröt vad som senare blev kallat boxarupproret.

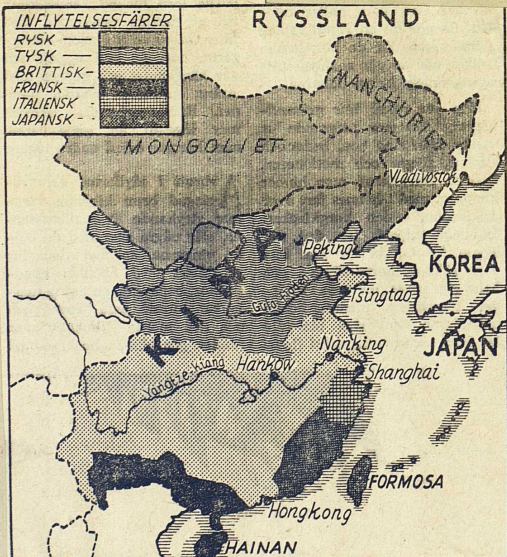
Detta uppror hör, såvitt jag kan finna, till de mest otydliga rörelserna i modern historia; därför är skilda tolkningar av motiv och syften möjliga. Redan namnet boxare är av omstritt ursprung. Sannolikt härrör beteckningen från en gammal hemlig organisation som kallade sig "den rättfärdiga näven" e d eller systematiskt praktiserade boxning till självförsvar. Att boxarna i stor omfattning tillhörde skilda, på den kinesiska landsbygden populära ordenssällskap eller föreningar med hemliga riter synes vara säkert — ett frimureri som förvrids till Ku Klux Klan, om man så vill. Tidigare framförda påståenden om att boxarna redan 1898 skulle ha utgjort en på kejsarinnans order bildad hemlig militärsanses oriktiga. Boxarrörelsen var spontan i den meningen att den inte, åtminstone inte direkt, organiserades från ovan, utan var en snabbt uppbomstrande folk-rörelse. Egendomligt nog är inte några namn kända bland rörelsens inspiratörer och ledare, ehuru sådana måste ha funnits. Upproret är anonymt.

Boxarna, utmärkta genom sina röda dräkter, gördlar eller huvudbonader, framträdde i några av de nordliga provinserna, först huvudsakligen i Shantung, senare i Chi-li, där huvudstaden är belägen. Mer eller mindre organiserade band överföll missionärer och till kristendomen omvända kineser, särskilt katoliker. I många fall tycks alla ha angripits som inte lydde eller sållade sig till boxarna, och plundring, mord och brand praktiserades utan större urskilning. Boxarna blev kända för sin grymhet; under fälttöpet "sha, sha" (döda! döda!) nedhögs män, kvinnor och barn i av kristna bebodda eller eljest förhatliga byar. Propaganda av i primitiva sammanhang övlig art hörde också till boxarnas vapen: man förutsade katastrofer för motståndarna och lyckaslighet för de trogna, förklarade att "sanna" boxare var osårbara och sökte genom riter och trollkonster skapa skräck, följksamhet och en känsla av att boxarna var förbundna med högre makter.

I väsentliga punkter vet man inte mycket om boxarna. Ibland talas om hundratusentals boxare, men mera bestämda uppgifter saknas; för övrigt är det självfallet omöjligt att inom dessa bondehorder skilja mellan boxare — som antas bilda något slags organiserad enhet — och vanliga brottslingar, mellan män som för en dag lade sig till med en röd gördel för att plundra och mörda och mera professionellt uppro-

riska. Efter läsningen av ett antal arbeten i ämnet tvekar jag om här föreligger en myt eller en realitet, om det verkligen är riktigt att tala om "boxare" som en enhet och om ett "uppror" i den meningen att det fanns bestämda motiv och mål för mer än möjligen en liten del av de agerande. Vad boxarna åstadkom är också oklart. Antalet mördade utlänningar synes inte överskrida något eller några hundratal, antalet mördade kristna kineser några tusental; de som dödades eller bestals var sannolikt till ojämförligt största delen vanliga kinesiska bönder och hantverkare.

Vad var orsaken till "upproret", vad ville "boxarna" — för att trots allt begagna de hävdvunna uttrycken. Missväxt och ekonomiska svårigheter, delvis framkallade av den utländska konkurrensen, låg utan tvivel inom stora områden bakom rörelsen. Lika klart är att man åtminstone på vissa håll systematiskt väddade till de nationella och religiösa känslorna. De kristna anklagades för skamliga laster och människoffer, den korsfäste Jesus blev på propagandabilderna ett korsfäst svin, de som övergått till kristendomen påstods vara oduglingar och brottslingar som sökte försörjning och protektion hos missionerna. Särskilt de kristnas avvisande av förfädernas dyrkan ansågs visa det eländiga i deras tro och det låga i deras sinnelag. "De främmande djävlar" beskyldes för att vilja undertrycka gamla sedvänjor, införa en ny re-

Kartan visar de utländska intressesfärernas ungefärliga omfattning i Kina kring sekelskiftet. Så när som på vissa av europeiska stormakter arenderade kustområden var det dock den kejsarliga regeringen i Peking som utövade suveräniteten.

ligion och förstöra kejsardömet. Men då man i litteraturen hävdar att boxarupproret var en följd av Kinas förödmjukelser under de närmast föregående åren förefaller slutsatsen osäker. Det är naturligt att i efterhand finna "rimliga" förklaringar till en rörelse, och frestelsen att konstruera i brist på källor kan i detta fall ha lett till en överbetoning av de orsaker som ansetts rationella från skildrarens synpunkt.

Hovets och guvernörens hållning mot boxarrörelsen var obestämd och vacklande. Under vissa tider och inom vissa områden var tendensen att slå ned upproret genom hård repression härskande, i andra fall gick man fram med en blandning av lämpor och undertryckning, men redan tidigt var en del av den kejsarliga byråkratin, med kejsarinnan i spetsen, benägen att utnyttja upprorsrörelsen som ett vapen mot främlingarna och de utländska makterna. Under belägringen av de utländska legationerna i Peking kulminerade denna sistnämnda tendens, liksom boxarrörelsen över huvud.

Inom ett avskilt område i Peking, "legationsstaden", något mindre

än Staden mellan broarna i Stockholm, var de främmande legationerna inkvarterade. Här bodde representanter för de elva staterna med beskickningar i Kina; Ryssland, Japan, USA, England, Frankrike, Tyskland, Italien, Österrike-Ungern, Spanien, Belgien och Holland. Diplomaterna levde liksom tidigare och senare i denna stad strängt isolerade, i kontakt endast med några kinesiska ämbetsmän och en del efter sökta "meddelare" av ofta tvivelaktig karaktär och kompetens; de fördrev den trista tiden mellan démarcher och förhandlingar med umgänge sinsemellan. Självfallet var legationsstaden avskuren från "kejsarstaden", den för främlingar förbjudna stadsdelen; de båda städerna bildade koncentrationer av okunnighet, legationsstaden när det gällde utvecklingen i Kina, kejsarstaden i fråga om utländska förhållanden; stundom synes en total okunnighet om både Kina och omvärlden ha varit gemensam för båda de ävlande, stridande och vid några

få festliga tillfällen i champagne och fredsförsäkringar kommunicerande byråkratierna.

På våren 1900 kom allt tätare rykten om oroligheter i provinsen Chi-li och i närheten av Peking till legationsstaden. Missionärer och kinesiska konvertiter mördades, järnvägslinjer upprevs, flyktningar med vittnesbörd om boxarnas framfart sökte skydd hos legationerna. Utan framgång begärde diplomaterna ett bestämt ingripande av styrelsen och den nyorganiserade kejsrerliga armén. I början av juni mottog legationerna från europeiska, japanska och amerikanska fartyg en skyddstrupp av marinsoldater på omkring 400 man. Dessa trupper kom på järnväg från hamnstaden Tang-ku nära floden Pei-hes mynning till Tientsin med dess utländska besättning och koncessioner och vidare till Peking, en sträcka på 18 mil — vilket är viktigt att komma ihåg med tanke på de följande militära operationerna.

Något senare trängde plundrande boxarband in i Peking, neutralt eller välvilligt mottagna av de kejsrerliga myndigheterna. De följande dagarna tillspetsades läget. Telefonlinjerna förstördes och legationerna blev isolerade,

sammansättningar ägde rum mellan boxarna och legationstrupperna, den tyske ministern Ketteler mördades vid ett försök att komma i kontakt med den kinesiska regeringen, all förbindelse mellan denna regering och legationerna avbröts. Omkring den 20 juni gick den kejsrerliga regeringen klart över på boxarnas sida, och ett slags mobilisering anbefalldes (med mycket begränsade resultat). Efter ytterligare några dagar började den kejsrerliga armén och boxarna i förening belägra legationsstaden. "Främlingarna är som fiskar i en stekpanna", skrev kejsarinnan till en av sina rådgivare. Om någon nationell samling mot de främmande djävularna kan dock ej talas. Många ämbetsmän och militärer ogillade hovets uppträdande — flera av dem avrättades — och ett stort antal provinsguvernörer intog en avvaktande hållning. Vida mer än halva Kina stod praktiskt taget utanför boxarvörelsen och den internationella konflikten.

Belägringen av legationsstaden, livfullt skildrad av en framstående engelsk publicist — Peter Fleming, "The Siege at Peking", (Rupert Hart-Davis) — är, liksom nästan allt som rör boxarupproret, en underlig och till stor del ouppklarad affär. Försvarna var några hundra européer och japaner, med ett par tusen kinesiska flyktningar som handräckningsmanskap, angriparna räknades i tiotusental. De belägrade har betraktats som hjältar, och utan tvivel är omdömet befogat i fråga om några av dem. Men i det hela var striderna av begränsad omfattning, maten räckte nägorlunda och champagnen flödade, "främlingarnas" förluster var 66 döda. Bland de stupade var inga diplomater; de uppehöll sig i regel i de väl skyddade engelska beskickningslokalerna, och några av dem, särskilt den franske ministern Pichon — senare utrikesminister i fem regeringar — förvärvade ett synbarligen välgrundat rykte för ängslan och feghet. Lidandet — inte minst på grund av den fruktansvärda hettan — och skräcken var stora, men det är svårt att i Pekingbelägringen se ett uttryck för den heroism som man med rätta talat om i liknande situationer, särskilt det stora indiska upproret.

emellertid,

Främst inställer sig en fråga som flera författare under senare tid påpekat, två problem av helt annan art: Varför angrep den kejsrerliga regeringen legationerna, varför lyckades den inte i sitt angrepp? I brist på verkligt vägledande dokument är det naturligtvis lätt att tänka sig orsaker till angreppet, främlingshatet, önskan att vinna boxarna, fruktan för legationstrupperna. Men det väsentliga är att en någorlunda kunnig och kompetent statsledning skulle ha haft klart för sig att en seger i belägringen, med mördandet av elva legationers tjänstemän som konsekvens, måste få katastrofala resultat för Kina. Kejsarinnan och hennes rådgivare visade en nästan otrolig kombination av okunnighet och omdömeslöshet genom aktionen mot legationsstaden.

Ännu sällsammare är varför denna aktion inte lyckades. Det har talats om kinesernas feghet; den förklaringen är inte tillräcklig (om den till äventyrs innehåller någon sanning). En stormning hade säkert lyckats med offer av några hundra man — sannolikt blev tusentals boxare och kinesiska soldater dödade under belägringen — och dock var en stormning inte behövlig. Den ki-

nesiska armén kunde med sina grova Kruppkanoner ha skjuttit försvarspositionerna sönder och samman på några timmar, men dylika kanoner användes blott vid några få tillfällen. Därför påstods redan kort efter belägringen av en kännare, den engelske inspektören för det kinesiska tullväsendet Hart, att personer inom den kinesiska ledningen, i insikt om aktionens vetlöshet, medvetet hindrat en erövring av legationerna och att anfallen alltså, åtminstone delvis, varit halvhjärtade eller avsiktligt felriktade. Denna hypotes har godtagits av flera författare, och den kinesiske överbefälhavaren Jung-lu har utpekats som "räddare". I samband härmed har gjorts troligt att kineserna var uppriktiga då de under juli erbjöd legationerna fritt avtåg. Det sannolikaste synes vara att även i fråga om belägringen ledningen av den kinesiska politiken var vacklande, kanske för att den från dag till dag växade reell innehavare och att man ibland menade allvar med angreppet, ibland inte.

Den 14 juni, 55 dagar efter belägringens början, intogade historiens första och enda "världsarmé" i Peking och legationerna berriades. Därmed träder vi in i en ny labyrint av komplikationer och problem.

(En andra artikel kring boxarupproret följer).

Haugusti

